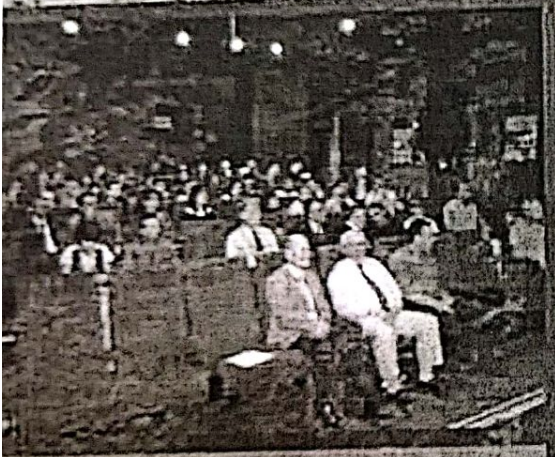
Orman ve Av

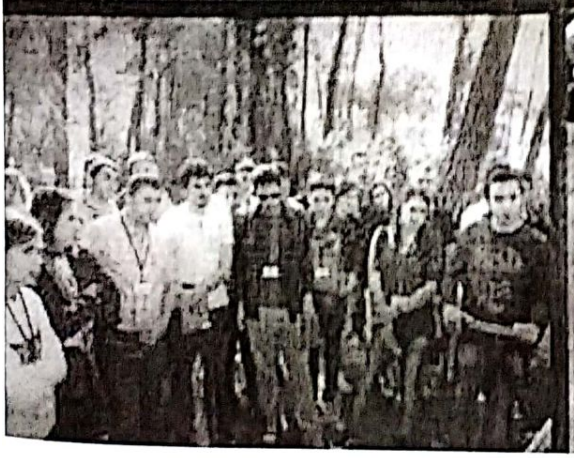
Yıl: 2011 / Mart - Nisan / Sayı:2

TOD Dokuz Orman Fakültesinden Öğrencilerle Buluştu...

CamScanner ile tarandı

Orman-Arıcılık İlişkisi ve Arıcılığın Orman Köylüleri ve Kırsal Kesimin Kalkınmasındaki Önemi

Yrd. Doç. Dr. Ayhan GÖSTERİT,
Düzce Üniversitesi, Çilimli MYO,
Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü
E-posta: ayhangosterit@duzce.edu.tr
Prof. Dr. Fehmi GÜREL,
Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi,
Zootekni Bölümü

Özet: Tüm dünyada özellikle kırsal kesimde yaşayan insanlar için önemli bir geçim kaynağı olma özelliğine sahip olan arıcılık, ülkemizdeki orman köylülerine de doğal kaynaklardan gelir elde etmek için değerli ve uygulanabilir bir fırsat sunmaktadır. Türkiye'de yüzölçümün yaklaşık %27' sini oluşturan, ekonomik, çevresel ve kültürel açıdan büyük öneme sahip olan orman alanları içinde ve bitişiğinde yaklaşık 7,8 milyon orman köylüsü yaşamaktadır. Orman köylerinde yaşayan insanların ekonomik düzeyleri oldukça düşük olup, genelde ormancılık, kısmen tarım ve kısmen de hayvancılıktan geçimlerini sağlamaktadırlar. Bu nedenle modern tarım uygulamaları için elverişli olmayan dolayısıyla zirai ilaç kullanımının neredeyse hiç olmadığı, yeterli yatırım hizmetlerini alamayan ve organik üretime uygun bu alanlarda arıcılığın gelişmesi, bir taraftan organik arıcılığın sürdürülebilirliğine, diğer taraftan da gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesine ve kırsal kalkınmaya katkı sağlayacaktır. Bu bildiride organik arıcılık açısından orman köylerinin, orman köylüleri ve kırsal kalkınma açısından da arıcılığın önemi açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: arıcılık, orman köylüsü, kırsal kalkınma

Giriş

Arıcılık, bitkisel kaynakları, arıyı ve emeği kullanarak, insanın varoluşundan bu yana beslenme ve sağlık koruma amacıyla kullanmaktan vazgeçemediği bal, polen, arı sütü, propolis, arı zehiri gibi ürünler ile günümüzde arıcılığın önemli gelir unsurlarından olan ana arı, oğul gibi canlı materyalleri üretme faaliyetidir. Arıların bitkilerin tozlaşmasındaki etkisi de dikkate alındığında arıcılığın tarım sektörü içindeki rolü daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Arıcılık tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de son yıllarda önemli gelişme kaydeden bir sektör haline gelmiştir. Ülke ekonomisine önemli katkısı olan arıcılık dünyanın çoğu ülkesinde ve ülkemizde yaygın olarak yapılmaktadır. Gerek arılardan elde edilen bal, balmumu, arı sütü, arı zehiri ve benzeri ürünler

CamScanner ile tarandı

gerekse arı yetiştiriciliği için üretilen petek, kovan gibi malzemeler yönünden arıcılık bir sektör halini almıştır. Anadolu'nun kendine özgü topografik yapısı, bitkilerdeki çiçeklenme zamanlarının farklı bölgelerde yılın değişik dönemlerinde gerçekleşmesine yol açarak, dünyadaki ballı bitkilerin ¾'üne sahip olan ülkemizi arıcılık için elverişli bir duruma getirmektedir (Fıratlı ve ark., 2000).

Ülkemiz kırsal kesiminde yaşayan nüfus günümüzde % 35'lere doğru bir azalma gösterirken, bu kesimde yaşayan nüfusun sayısal artışı, genel nüfus artışına bağlı olarak bir azalış göstermektedir. Böylece kırsal kesimde milli gelirden alınan pay giderek azalmaktadır. Türkiye'de yüzölçümün yaklaşık %27'sini oluşturan, ekonomik, çevresel ve kültürel açıdan büyük öneme sahip olan orman alanları içinde ve bitişiğinde yaklaşık 7,8 milyon orman köylüsü yaşamaktadır (Yolasığmaz ve Keleş, 2009). Orman köylerinde yaşayan insanların ekonomik düzeyleri oldukça düşük olup, genelde ormancılık, kısmen tarım ve kısmen de hayvancılıktan geçimlerini sağlamaktadırlar. Bu nedenle modern tarım uygulamaları için elverişli olmayan dolayısıyla zirai ilaç kullanımının neredeyse hiç olmadığı, yeterli yatırım hizmetlerini alamayan ve organik üretime uygun bu alanlarda arıcılığın gelişmesi, bir taraftan arıcılığın sürdürülebilirliğine, diğer taraftan da gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesine ve kırsal kalkınmaya katkı sağlayacaktır.

Arıcılık ve Orman İlişkisi

Arıcılık, biyolojik çeşitliliğin korunması ve gelecek nesillere aktarılması, sürdürülebilir gıda güvenliği ve aynı zamanda topraklarımızın büyük bir kısmını tehdit eden erozyonun önlenmesi bakımından desteklenmesi gereken stratejik bir sektördür. Arıcılık, düşük girdi maliyeti ve kolay uygulanabilirliği sayesinde yeterli yatırım hizmetlerini alamayan ve tarıma elverişli alanların yetersiz olduğu kırsal alanlarda gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve artırılması bakımından büyük önem arz etmektedir. Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği verilerine göre, ülkemiz bal üretiminin yaklaşık %25'i çam balı şeklinde doğrudan ormanlarımızdan elde edilmektedir. Arı ürünleri içinde önemli bir yere sahip olan bal, insan sağlığının korunmasındaki eşsiz öneminin yanında kırsal kesim için önemli bir gelir ve besin kaynağıdır. Kaynakları açısından balı, salgı balı (çam balı) ve çiçek balı şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Salgı balı, bal arılarının bitkiler üzerinde yaşayan bazı böceklerin salgılarını topladıktan sonra, kendine özgü salgılarla karıştırarak değişikliğe uğratıp, petek gözlerine depoladıkları maddedir. Bir salgı balı çeşidi olan çam balı, kızılçam (*Pinus brutia*) ağaçları üzerinde yaşayan ve halk arasında basra olarak da adlandırılan çam pamuklu koşnili (*Marchalina hellenica*) tarafından salgılanmaktadır. Çam ağacından emdiği bitki öz suyundaki proteini sindirerek şekerli kısmı dışarı atan bu böceğin oluşturduğu salgı, bal arıları tarafından toplanarak çam balına dönüştürülmektedir. Dünyadaki en büyük çam balı üreticisi olan ve dünya çam balı üretiminin % 92' sinin gerçekleştirildiği Türkiye'de, çam balı üretiminin % 75-80'i Muğla'daki kızılçam ormanlarından karşılanmaktadır. Muğla iline bağlı 385 orman köyünün 260'ında *Marchalina hellenica* böceğinin yaşadığı çam ormanı bulunmakta ve Muğla ormanlarının % 15'ine tekabül eden 60.000 hektarlık bir alanda çam balı üretilmektedir. Çiçek balı ise kestane, ıhlamur, akasya, orman gülü başta olmak üzere birçok orman ağacı ve maki florası gibi çalımsı türlerden, orman içi ve kenarındaki boşluklardaki otsu bitkilerden elde edilmekte olup mevsimine göre ülkemizin her tarafında çiçek balı elde edilmektedir (Anonim, 2010).

Ülkemizde yılda ortalama 80 bin ton civarında bal üretimi yapılmaktadır. Kestane balı, ıhlamur balı, akasya balı, orman gülü balı, kekik balı ve ormanlarımızda bulunan ağaç ve bitkilerden elde edilen ballar dikkate alındığında balın çok önemli bir "odun dışı orman ürünü" olduğu ortaya çıkmaktadır. Hızla artan kentleşme nedeniyle tarım alanlarındaki azalma, arıcılığı ticari bir faaliyet olarak yapan arıcıların genel olarak orman ve orman kenarı boşluklarda faaliyetlerini sürdürmeleri ve arıcılık için önemli olan bitkilerin büyük bir bölümünün orman habitatı içinde yer alması arıcılık ve ormanlar arasındaki vazgeçilemez ilişkinin önemini ayrıca ortaya koymaktadır (Sıralı ve Deveci, 2002; Karaca 2008).

CamScanner ile tarandı

Orman alanlarının arıcılık açısından diğer bir katkısı organik arıcılık için elverişli alanlar oluşturmasıdır. Organik arıcılık, arı ürünlerinin üretiminde, üretimden tüketime kadar tüm aşamalarında hiçbir suni besleme ve kimyasal ilaçlama yapmadan, doğal yapısı bozulmamış alan veya organik tarım alanlarında yapılan arıcılık faaliyetleri şeklinde tanımlanmaktadır. Ülkemizdeki elverişli coğrafik yapı ve bu coğrafik yapı ile bütünleşen bitki örtüsü, organik arı ürünleri üretimi yapılması için oldukça uygun bir konum arz etmektedir. Özellikle geniş mera alanları ile akasya, kestane, ıhlamur gibi nektarlı çiçek açan orman alanlarında ve çam ormanlarında organik bal ve polen üretimini gerçekleştirmek mümkün olmaktadır (Gül ve ark., 2005). Bu açıdan değerlendirilecek olursa modern tarım uygulamaları için elverişli olmayan dolayısıyla zirai ilaç kullanımının neredeyse hiç olmadığı, otoyol ve sanayi alanlarından uzaktaki orman alanları organik arıcılık için veya en azından sağlıklı arı ürünleri üretimi için uygun alanlar olarak kabul edilebilir.

Kırsal Kalkınma ve Arıcılık

Dünya nüfusunun hızla artması ve doğal kaynakların tükenmesi, insanoğlunu, ekonomi biliminin çözmek zorunda olduğu sorunlardan biri olan sınırlı kaynakların etkin kullanımının önemini anlamaya yöneltmektedir. Doğal kaynakları etkin kullanmak ise onların verimliliklerini arttırmak ve insana yönelik yapılan yatırımların gerçekleşmesiyle mümkün olacaktır. İnsan sermayesinin verimli kullanılması tarımdan sanayiye geçiş dönemindeki ülkelerde daha da önem kazanmaktadır. İnsan sermayesinin veriminin arttırılması, onların sosyal ve ekonomik refah düzeylerini arttırmakla mümkün olacaktır. Bu durum insanoğlunun, kır ve kent arasındaki ince çizgiyi daha iyi anlaması zorunluluğunu doğurmuştur. Kır ve kent arasındaki ilişki insanlığı kalkınma sorunuyla yüz yüze bırakmıştır. Bu noktada "genel kalkınma" yanında bir de "köy kalkınması" daha genel bir ifade ile de"kırsal kalkınma" sorununu gündeme getirmiştir. Bu gelişme karşısında dünyada ve Türkiye'de köyün ve kırsal sayılan diğer ortamların kalkındırılmasına yönelik çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiş, uygulanmış ve uygulanmasına devam edilmektedir (Gürlük, 2001).

Kırsal alan olarak incelendiğinde Türkiye' de 40 binden fazla köy ve 15 bin kadar da koru, mezra, çadır ve benzeri köy altı birimler olmak üzere 60 bin civarında yerleşim birimi bulunmaktadır. Kırsal kesimi oluşturan bu köyler arazi faktörüne göre kabaca sınıflandırıldığında (i) Dağ ve Orman Köyleri, (ii) Ova Köyleri, (iii)Yamaç Köyleri olmak üzere üç grupta toplanabilir. Kırsal nüfusun % 40'nı oluşturan orman köyleri ülke düzeyindeki dağılışları, barındırdıkları nüfus ve yerleşim alanlarındaki görülen özellikleri itibariyle farklılıklar göstermektedir. Kırsal kesimde yaşayan insanların ekonomik düzeyleri oldukça düşük olup, genelde ormancılık, kısmen tarım ve kısmen de hayvancılıktan geçimlerini sağlamaktadırlar. Genellikle küçük yerleşim birimlerinden oluşan kırsal kesim, bölgeden bölgeye, ilden ile, bazen de köyden köye değişik gelenek, görenek ve kültürel yapı sergilemektedir. Köylerin birbirlerine oranla farklı yapıda bulunmaları, her köyün kırsal kalkınma açısından değişik bir yol izleme gereğini ortaya koymaktadır. Türkiye' de kırsal ekonomik kalkınmayı başarabilmek için alınacak akılcı ekonomik politik tedbirler ile hayvancılık sektöründe mevcut potansiyelin harekete geçirilmesi gerekmektedir. Zira tüm dünya da olduğu gibi Türkiye'de de kırsal ekonomik kalkınmanın lokomotifi hayvancılık sektörü olacaktır. Çünkü dünyanın birçok ülkesinde, kırsal ekonomik kalkınmanın sağlanması için hayvancılık politikalarına önem verilmektedir.

Hayvansal üretimin önemli kollarından birisi olan arıcılık çoğu zaman hobi olarak veya asıl geçim kaynağının yanında ek gelir sağlamak için yapılan bir tarımsal faaliyet olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım çoğu zaman doğru olmakla birlikte, herhangi bir kazanca sahip olmayan ve özellikle kırsal kesimde yaşayan birçok kişi için arıcılık değerli bir gelir kaynağı olarak ön plana çıkmaktadır. Kırsal kesimde yaşayan halkın refah düzeyinin yükseltilmesine yönelik yürütülen faaliyetlerin ve bu yönde hazırlanan raporların hemen hepsinde arıcılığa geniş yer verilmesi arıcılığın kırsal kesim

CamScanner ile tarandı

için önemini açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla kaynak tüketmeden sürekli yapılan bir üretim dalı olan arıcılık sürdürebilir kırsal kalkınmanın önemli bir aracıdır ve kırsal çevredeki insanlara doğal kaynaklardan gelir elde etmek için değerli ve uygulanabilir bir fırsat yaratmaktadır.

Küçük sermaye ve az masrafla ve toprağa bağlı olmadan yapılabilen, kısa sürede gelir getirebilen, orman içi ve kenarı köylerde yaşayan topraksız ve az topraklı çiftçilerin gelir düzeylerinin artmasını sağlayan bir tarım kolu olan arıcılık alanındaki eğitim programları ile kırsal kesim insanının arıcılığa özendirilmesi ve refah düzeylerinin yükseltilmesi mümkündür. Çiçeklerdeki nektar ve polenler arılar tarafından toplanıp bala dönüştürülerek değerlendirilemez ise bu doğal kaynaklar kullanılamadan kaybolur. Bu nedenle arıcılık kırsal alandaki iş gücünü üretken hale getirmenin yanı sıra, yok olan doğal kaynakların ekonomiye kazandırılmasının da en etkili yoludur. Özellikle kadın ve işsiz gençlere yönelik eğitim ve teşvik programları ile ana arı, arı sütü ve polen üretimi yaygınlaştırılarak ürün çeşitliliğinin sağlanması sürdürülebilir kırsal kalkınmaya önemli katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

Anonim, 2010. http://balormani.ogm.gov.tr/.

Fıratlı, Ç., Genç, F., Karacaoğlu, M., Gençer, H.V., 2000. Türkiye arıcılığının karşılaştırmalı analizi: Sorunlar-Öneriler. Türkiye Ziraat mühendisliği V. Teknik Kongresi, Ankara, sayfa: 811-26.

Gül, A., Şahinler, N., Akyol, E., Şahin, A., 2005. Organik arı yetiştiriciliği. MKU Ziraat Fakültesi Dergisi 10 (1-2): 63-70.

Gürlük, S., 2001. Dünyada ve Türkiye'de kırsal kalkınma politikaları ve sürdürülebilir kalkınma. Uludağ Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, Cilt:19, Sayı: 4 Kış dönemi.

Karaca, A., 2008. Aydın yöresinde bal arılarının (*Apis mellifera* L.) yararlanabileceği bitkiler ve bazı özellikleri. ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, 5(2): 39-66.

Sıralı, R., Deveci, M., 2002. Bal arısı (*Apis mellifera* L.) için önemli olan bitkilerin Trakya Bölgesinde incelenmesi. Uludağ Arıcılık Dergisi, 2(1): 17-26.

Yolasığmaz, H.A., Keleş, S., 2009. Artvin Balcı planlama birimi ağaç serveti ve artımının konum ve zamana bağlı olarak değişimi. Kastamonu Üni., Orman Fakültesi Dergisi, 9 (1): 42-53.

Sonuç ve Öneriler

Dünyada sosyal ve ekonomik kalkınmasını belirli bir plan ve program içinde yürütme gereğini duyan ve planlı kalkınmayı daha 1930'lu yıllarda uygulamaya koyan nadir ülkelerden olan Türkiye'de arıcılık, orman köylüleri ve kırsal kesimin kalkınmasında ve yaşam kalitelerinin iyileştirilmesinde önemli bir araç olarak kullanılabilir. Bu amaçla, kırsal kesimlerde ve orman köylerinde yaşayan gelir düzeyi düşük ve arıcılığa meraklı insanlar kırsal kalkınma projeleri ile desteklenerek arıcılığa başlatılabilir. Özellikle kadın ve gençler düzenlenecek eğitim programları sayesinde arıcılığa özendirilip kırsal kesimlerdeki atıl işgücünden en iyi şekilde faydalanılabilir. Arıcılıkta yaşanan damızlık ana arı temini, alet ekipman temini ve pazarlama konuları ile ilgili sorunların çözümü için kırsal kesimlerdeki arıcılar için de kooperatifçilik faaliyetleri desteklenebilir ve örgütlenmeleri sağlanabilir. Orman köylüsünün tarım gelirleri artırılırken arıcılığa önem verilmeli ve öncelikle pazara dönük olan arı ürünlerinin çeşit ve miktarları artırılmalıdır. Bunun için kadın iş gücünün daha etkin değerlendirilebileceği arı sütü üretimi hususu değerlendirilebilir. Arıcıların orman alanlarından daha iyi faydalanabilmeleri ve orman alanlarının arıcılık açısından geliştirilmesi amacıyla Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından uygulanmaya başlanan bal ormanı projeleri itinayla sürdürülmeli ve bu tür projelerin arıcılık açısından ancak uzun vadede fayda getireceği bilinmelidir. Bu sayede ormanlarımızın tüm ürün ve hizmetlerinden en iyi şekilde istifade edilmesi, organik arıcılık için uygun alanların değerlendirilmesi, gıda güvenliğinin ve sürekliliğinin devam ettirilmesi, halkımızın kaliteli ve doğal ürünlere ulaşması, özellikle kırsal kesimin ekonomik refahının gelişmesine katkı verilmesi, ürünlerin ihracat imkanlarının arttırılması hedefine ulaşılabilecektir.

CamScanner ile tarandı